

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA CZWARTA SEKCJA

SPRAWA ŁOBARZEWSKI przeciwko POLSCE¹

(SKARGA nr 77757/01)

WYROK – 25 listopada 2003 r.

W sprawie Łobarzewski przeciwko Polsce,
Europejski Trybunał Praw Człowieka (Czwarta Sekcja), zasiadając jako Izba złożona z następujących sędziów:
Sir Nicolas BRATZA, *przewodniczący*,
Pani V. STRÁŽNICKÁ,
Pan M. FISCHBACH,
Pan J. CASADEVALL,
Pan R. MARUSTE,
Pan L. GARLICKI,
Pani E. FURA-SANDSTRÖM, *sędziowie*
oraz Pan M. O'BOYLE, *Kancierz Sekcji*,

po odbyciu posiedzenia niejawnego 4 listopada 2003 r.,
wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu:

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 77757/01) wniesionej przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej do Trybunału na podstawie artykułu 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności („Konwencja”) przez obywatela polskiego, pana Romana Łobarzewskiego („skarżący”), 2 listopada 2001 r.

2. Skarżący reprezentowany był przez pana W. Hermelińskiego, adwokata z Warszawy. Polski Rząd („Rząd”) reprezentowany był przez pełnomocnika, pana K. Drzewickiego z Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

3. 17 grudnia 2002 r. Czwarta Sekcja zdecydowała o zawiadomieniu Rządu o zarzutach skarżącego dotyczących przewlekłości postępowania oraz braku skutecznego środka odwoławczego. Na podstawie artykułu 29 § 3 Konwencji Sekcja zdecydowała, że dopuszczalność i przedmiot skargi rozpatrzone zostaną jednocześnie.

FAKTY

4. Skarżący urodził się w 1937 r., mieszka w Brwinowie (Polska).

A. Fakty mające miejsce przed 1 maja 1993 r.

5. 15 marca 1985 r. skarżący wszczął przed Sądem Rejonowym w Warszawie postępowanie cywilne o zachowek przeciwko panu A. Ł. Skarżący dochodził części majątku po swej zmarłej matce.

¹ Wyrok ten stanie się prawomocny zgodnie z warunkami określonymi w artykule 44 § 2 Konwencji. Może podlegać korekcie wydawniczej.

6. Między kwietniem 1985 r. a styczniem 1993 r. sąd przeprowadził ponad dwadzieścia rozpraw.
7. Między marcem 1988 r. a lutym 1990 r., jak również między czerwcem 1991 r. a grudniem 1992 r. nie odbyła się żadna rozprawa.
8. Rozprawa przeprowadzona 11 stycznia 1993 r. została odroczona.

B. Fakty mające miejsce po 30 kwietnia 1993 r.

9. 25 kwietnia 1994 r. sąd, na posiedzeniu niejawnym, zarządził sporządzenie dwóch opinii biegłych.
10. 3 listopada 1994 r., 29 marca i 26 czerwca 1995 r. Sąd Rejonowy w Warszawie otrzymał opinie biegłych.
11. 30 stycznia 1995 r. sąd zwolnił skarżącego z kosztów sądowych.
12. 4 sierpnia 1995 r. sąd, na posiedzeniu niejawnym, zdecydował o zleceniu biegłemu przygotowania kolejnej opinii. Pozwany złożył zażalenie na tę decyzję. 8 lutego 1996 r. Sąd Rejonowy w Warszawie odrzucił zażalenie. Zażalenie pozwanego na tę decyzję zostało ostatecznie oddalone 24 kwietnia 1996 r. przez Sąd Wojewódzki w Warszawie.
13. 11 października 1995 r. sąd wyznaczył dla skarżącego adwokata.
14. 5 sierpnia 1996 r. biegły przesłał do sądu swą opinię.
15. Między 11 stycznia 1993 r. a 13 grudnia 1996 r. nie odbyła się żadna rozprawa.
16. W 1997 r. sąd przeprowadził sześć rozpraw. Niektóre z nich zostały odroczone, gdyż strony nie zostały o nich prawidłowo zawiadomione.
17. 13 lutego i 6 kwietnia 1998 r. sąd przeprowadził rozprawy.
18. Na rozprawie, która odbyła się 25 czerwca 1998 r. skarżący rozszerzył powództwo.
19. 26 czerwca 1998 r. sąd postanowił przekazać sprawę do Sądu Okręgowego w Warszawie z uwagi na zwiększoną wartość przedmiotu sporu.
20. Na rozprawie, która odbyła się 14 maja 1999 r. Sąd Okręgowy w Warszawie postanowił umorzyć postępowanie w stosunku do siostry skarżącego.
21. 14 października 1999 r. skarżący rozszerzył roszczenia pozwu i złożył w sądzie wniosek o zabezpieczenie powództwa. 18 września 2000 r. sąd oddalił jego wniosek o zabezpieczenie powództwa. Zażalenie skarżącego zostało oddalone przez Sąd Apelacyjny w Warszawie 1 marca 2001 r.
22. 26 października 2001 r. Sąd Okręgowy w Warszawie przeprowadził rozprawę, na której przesłuchał obie strony.
23. W listopadzie 2001 r. sąd, na posiedzeniu niejawnym, zlecił przygotowanie kolejnej opinii biegłego.
24. W lipcu i sierpniu 2002 r. prezes Sądu Okręgowego w Warszawie poinformował skarżącego, iż „ze względu na przewlekłość postępowania sprawa objęta zostanie stałym nadzorem prezesa”.
25. Następnie, rozprawa wyznaczona na 13 marca 2003 r. została odroczona na wniosek skarżącego. Nowa data rozprawy wyznaczona została na 23 marca 2003 r.
26. Postępowanie toczy się w dalszym ciągu przed Sądem Okręgowym w Warszawie.

PRAWO

I. DOMNIEMANE NARUSZENIE ARTYKUŁU 6 § 1 KONWENCJI

27. Skarżący podniósł w skardze, że długość postępowania w jego sprawie była niezgodna z wymogiem „rozsądnego terminu” przewidzianym w artykule 6 § 1 Konwencji, który brzmi następująco:

„Przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym ..., każdy ma prawo do ... rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez ... sąd...”

28. Rząd zaprzeczył temu twierdzeniu.

29. Trybunał zauważył, że okres, który powinien być wzięty pod uwagę nie rozpoczął się 15 marca 1985 r., kiedy skarżący wszczął postępowanie, ale 1 maja 1993 r., kiedy weszło w życie uznanie przez Polskę prawa do skargi indywidualnej. Postępowanie pozostaje w toku (zob. paragrafy 5 i 26 powyżej).

Wynika z tego, że postępowanie trwało do tej pory ponad osiemnaście lat i siedem miesięcy, z czego dziesięć lat i sześć miesięcy jest brane pod uwagę przez Trybunał.

30. Przy ocenie rozsądnej długości postępowania, o które chodzi, Trybunał będzie miał wzgląd na stan sprawy z 1 maja 1993 r.

A. Dopuszczalność skargi

31. Trybunał zauważa, że skarga nie jest w sposób oczywisty nieuzasadniona w rozumieniu artykułu 35 § 3 Konwencji i ponadto, że nie jest niedopuszczalna z innego powodu. Trybunał uznaje zatem skargę za dopuszczalną.

B. Przedmiot skargi

1. Stanowiska stron

(i) Skarżący

32. Skarżący wnosił, że jego sprawa nie była szczególnie skomplikowana. Ponadto podkreślił, że liczne opinie biegłych sporządzone w toku postępowania nie uzasadniają jego całościowej długości.

33. Skarżący zaprzeczył, by jego postępowanie w trakcie procesu przyczyniało się do przewlekłości. W szczególności, podniósł, że rozszerzenie przez niego powództwa było oczywistą konsekwencją długości trwania postępowania, zważywszy na poziom inflacji w Polsce w tym okresie.

34. Odnośnie postępowania władz krajowych, skarżący wskazał, że prezes Sądu Okręgowego w Warszawie przyznał, że doszło w sprawie do przewlekłości i zdecydował o objęciu postępowania osobistym nadzorem (zob. paragraf 24 powyżej). Zdaniem skarżącego, Rząd nie przedstawił przekonującego wyjaśnienia wielu okresów beczynności, w szczególności czteroletniej przerwy między rozprawami (zob. paragraf 15 powyżej), długotrwałego przygotowywania opinii biegłych, trwającego od siedmiu do czternastu miesięcy (zob. paragrafy 9 i 10 powyżej) oraz zwłoki przy rozpatrywaniu odwołań i wniosków stron (zob. paragrafy 12 i 21 powyżej).

(ii) Rząd

35. Rząd podnosił, że sprawa była „umiarkowanie skomplikowana” i że w celu ustalenia faktów sprawy sądy krajowe zleciły w sumie przygotowanie jedenastu opinii biegłych.

36. Rząd argumentował ponadto, że skarżący przyczynił się częściowo do długości postępowania, ponieważ dwukrotnie zmienił wartość przedmiotu sporu oraz jedna rozprawa została odroczone na wniosek złożony przez jego adwokata. Rząd przyznał, że także druga strona postępowania przyczyniła się do przewlekłości.

37. Odnośnie postępowania władz krajowych, Rząd twierdził, że postępowały one z należytą starannością oraz że nie doszło do żadnych istotnych okresów beczynności, za które sądy krajowe mogłyby być odpowiedzialne. W stosunku do okresu prawie czterech lat, w czasie których nie odbyła się żadna rozprawa, Rząd stwierdził, że sąd krajowy nie pozostawał beczynny, gdyż zlecił sporządzenie kilku opinii biegłych.

38. W końcu Rząd podniósł, że znaczenie, jakie miało dla skarżącego rozstrzygnięcie w sprawie, miało wyłącznie charakter finansowy i żadna szczególna staranność nie była wymagana od władz krajowych.

2. Ocena Trybunału

39. Trybunał przypomina, że to czy długość postępowania była rozsądna powinno być ocenione w świetle okoliczności danej sprawy, jak również przy uwzględnieniu kryteriów ustalonych w orzecznictwie Trybunału, w szczególności zawłości sprawy, postępowania skarżącego i właściwych władz oraz tego, jakie znaczenie miało dla skarżącego rozstrzygnięcie w sporze (zob. w szczególności *Frydlender przeciwko Francji* [GC], nr 30979/96, § 43, ECHR 2000-VII i *Humen przeciwko Polsce* [GC], nr 26614/95, § 60, z 15 października 1999).

40. Trybunał uznaje, że niniejsza sprawa była do pewnego stopnia skomplikowana, gdyż stan faktyczny musiał być oceniony na podstawie opinii biegłych. Jednakże zawłość sprawy nie może stanowić wyjaśnienia całej długości postępowania.

41. W kwestii postępowania skarżącego, Trybunał nie jest przekonany stwierdzeniem Rządu, że skarżący przyczynił się w znaczący sposób do przewlekłości w rozpoznaniu sprawy, w szczególności poprzez zmianę wartości przedmiotu sporu (zob. paragrafy 19, 33 i 36 powyżej). Trybunał zauważa, że chociaż skarżący uprawniony jest do korzystania ze swego prawa procesowego do rozszerzenia roszczeń pozwu w sprawie cywilnej, musi on być świadomy tego, że może to doprowadzić do zwłoki, której konsekwencje to on będzie musiał ponieść (zob. *Malicka-Wąsowska przeciwko Polsce*, (dec.), nr 41413/98, 5 kwietnia 2001 r.). Jest to

szczególnie prawdziwe w sytuacji, gdy zmiana powództwa prowadzi do przekazania sprawy do sądu wyższej instancji i, być może, do powtórzenia niektórych czynności sądowych. Trybunał jest zdania, że gdy tego typu rozszerzenie powództwa ma miejsce w trakcie postępowania sądowego, które prowadzone jest starannie i szybko, Rząd nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za wynikające z tego opóźnienia. Z drugiej strony jednakże, jeśli postępowanie już wcześniej obciążone było oczywistą przewlekłością, rozszerzenie powództwa może być postrzegane jako jedyne rozwiązanie pozwalające powodowi stawić czoła inflacji i dostosować powództwo do zmieniającego się kontekstu gospodarczego. W takiej sytuacji nie można rozsądnie oczekiwać od skarżącego, by to on ponosił konsekwencje dalszych przewlekłości wynikających z jego działania chyba, że Rząd udowodni, że nie było żadnego związku między rozszerzeniem powództwa a przewlekłością, do której już wcześniej doszło w trakcie postępowania.

Trybunał zauważa, że w rozstrzyganej sprawie skarżący rozszerzył powództwo w chwili, gdy jego sprawa pozostawała zawisła przed sądem pierwszej instancji już od ponad trzynastu lat i że postępowanie było już wcześniej dotknięte nadmierną przewlekłością. Z tego względu Trybunał nie widzi powodu do uznania, by skarżący przyczynił się do przedłużania postępowania.

42. Co do postępowania władz krajowych, Trybunał zauważa, że sprawa pozostaje zawisła przed sądem pierwszej instancji od chwili jej wniesienia w marcu 1985 r. i że nie zapadł jeszcze żaden wyrok (zob. paragrafy 5 i 26 powyżej). Trybunał stwierdza, że w trakcie postępowania doszło do kilku istotnych okresów bezczynności. W szczególności, między styczniem 1993 r. a grudniem 1996 r., jak również między październikiem 2001 r. a marcem 2003 r. sądy krajowe czekały na sporządzenie opinii biegłych i nie odbyła się w tym czasie żadna rozprawa (zob. paragrafy 15, 22 i 25 powyżej). W tym kontekście Trybunał zauważa, że choć prawdą jest, że sądy krajowe miały trudności w uzyskaniu satysfakcjonującej opinii biegłego, to praca biegłego w ramach postępowania sądowego nadzorowana jest przez sędziego, który pozostaje odpowiedzialny za przygotowanie

i szybkie prowadzenie postępowania (zob. wyrok z 16 grudnia 1997 r. w sprawie *Proszak przeciwko Polsce*, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-VIII, § 44). W końcu, Trybunał odnotowuje, że żadna rozprawa nie odbyła się między 15 maja 1999 r. a 25 października 2001 r., gdyż w tym czasie sądy krajowe rozpatrywały w dwóch instancjach wnioski skarżącego z 14 października 1999 r. o zabezpieczenie powództwa (zob. paragrafy 20 i 22 powyżej). Trybunał zauważa, że Rząd nie dostarczył żadnego wytłumaczenia dla tego opóźnienia.

43. Trybunał jest zdania, że rozstrzygnięcie w sporze krajowym miało dla skarżącego istotne znaczenie.

44. W związku z powyższym, Trybunał uznaje, że w szczególnych okolicznościach niniejszej sprawy, czas ponad osiemnastu lat i siedmiu miesięcy, z czego w przybliżeniu dziesięć lat i sześć miesięcy jest brane pod uwagę przez Trybunał, bez wydania do tej pory wyroku, stanowi przekroczenie rozsądnego terminu.

Doszło zatem do naruszenia artykułu 6 § 1 Konwencji.

II. DOMNIEMANE NARUSZENIE ARTYKUŁU 13 KONWENCJI

45. Skarżący podniósł ponadto w skardze, że nie miał żadnego krajowego środka odwoławczego na przewlekłość postępowania. Zarzut ten oparty jest na artykule 13 Konwencji.

46. Rząd twierdził, że w momencie złożenia skargi do Trybunału skarżący nie dysponował efektywnym środkiem odwoławczym w stosunku do zarzutu zgłoszonego na podstawie artykułu 6 § 1 Konwencji. Jednakże Rząd zauważył, że 4 grudnia 2001 r. polski Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok, w konsekwencji którego stworzony został środek odwoławczy w stosunku do przewlekłości postępowania. Podsumowując, Rząd stwierdził, że po 18 grudnia 2001 r. skarżący miał do dyspozycji skuteczny środek odwoławczy i „zachęcił” skarżącego do skorzystania z niego.

47. Trybunał zauważa, że niniejszy zarzut związany jest z zarzutem rozpoznanym powyżej i dlatego także musi być uznany za dopuszczalny.

48. Trybunał przypomina, że artykuł 13 gwarantuje prawo do skutecznego środka odwoławczego przysługującego przed organem krajowym na domniemane naruszenia wynikającego z artykułu 6 § 1 prawa do tego, by jego sprawa rozpatrzona została w rozsądnym terminie (zob. *Kudła przeciwko Polsce* [GC], nr 30210/96, § 156, ECHR 2000-XI). Mimo, że sprawa *Kudła* dotyczyła postępowania karnego, Trybunał uznał, że wymóg ten stosuje się w równym stopniu do procedury cywilnej. Ponadto Trybunał odwołuje się do swego orzecznictwa, zgodnie z którym nie istnieje w prawie polskim żaden szczególny środek odwoławczy w

odniesieniu do przewlekłości postępowania (zob. cytowany powyżej wyrok w sprawie *Kudla* § 160 oraz *Gibas przeciwko Polsce*, nr 24559/94, decyzja Komisji z 6 września 1995 r., Decisions and Reports 82-A, s. 76).

49. Trybunał zauważa, że Rząd przyznał, iż w momencie, gdy skarżący wniósł swą skargę do Trybunału nie miał on skutecznego środka odwoławczego na przewlekłość postępowania.

50. Odnośnie twierdzenia Rządu, że po 18 grudnia 2001 r. skarżący miał do dyspozycji skuteczny środek odwoławczy, Trybunał zauważa, że zastrzeżenie Rządu ograniczone jest do samego stwierdzenia i że nie zostały dostarczone żadne dalsze informacje na temat wyroku Trybunału Konstytucyjnego ani praktyki sądowej z nim związanej. Wobec braku tych informacji Trybunał uznaje, że Rząd nie udowodnił należyście swego twierdzenia, że środek, o którym mowa, jest skuteczny (zob. *Skawińska przeciwko Polsce* (dec.), nr 42096/98, z 4 marca 2003 r.).

51. W związku z powyższym Trybunał uznaje, że w niniejszej sprawie doszło do naruszenia artykułu 13 Konwencji w ten sposób, że skarżący nie miał krajowego środka odwoławczego, przy pomocy którego mógłby domagać się przestrzegania swego prawa do „rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie” zagwarantowanego w artykule 6 § 1 Konwencji.

III. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 41 KONWENCJI

52. Artykuł 41 Konwencji przewiduje:

„Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie.”

A. Szkoda

53. Skarżący domagał się 150.000 zł za szkody moralne.

54. Rząd podniósł, że żądanie skarżącego jest nadmierne.

55. Trybunał jest zdania, że skarżący poniósł straty o charakterze moralnym, takie jak zmartwienia i frustracja wynikające z przewlekłości postępowania. Zatem, mając na względzie szczególne okoliczności niniejszej sprawy i orzekając na zasadzie słuszności, Trybunał uznaje, że skarżącemu powinna być przyznana kwota 11.000 EUR z tytułu szkód moralnych.

B. Koszty i wydatki

56. Skarżący domagał się ponadto 2.000 EUR z tytułu kosztów poniesionych przy przygotowywaniu i obronie swojej sprawy przed Trybunałem. Roszczenie to obejmuje 20 godzin pracy po stawce 100 EUR za godzinę.

57. Rząd zwrócił się do Trybunału o zdecydowanie o zwrocie kosztów, jeśli w ogóle, tylko w zakresie, w jakim dochodzone koszty i wydatki były konieczne i faktycznie poniesione oraz rozsądne co do ich wysokości. Rząd powołał się przy tym na wyrok z 13 lipca 1983 r. w sprawie *Zimmerman i Steiner przeciwko Szwajcarii* (Seria A nr 66, s. 35, § 36).

58. Trybunał, mając wzgląd na charakter spraw przed Trybunałem, uznaje, że kwota 1.500 EUR stanowi rozsądną rekompensatę.

C. Odsetki za zwłokę

59. Trybunał uważa za właściwe, by odsetki z tytułu zwłoki w wypłaceniu zadośćuczynienia były ustalone w oparciu o marginalną stopę procentową Europejskiego Banku Centralnego, do której powinny być dodane trzy punkty procentowe.

Z TYCH PRZYCZYN TRYBUNAŁ JEDNOGŁOŚNIE

1. *Uznaje skargę za dopuszczalną;*

2. *Uznaje*, że nastąpiło naruszenie artykułu 6 § 1 Konwencji;
3. *Uznaje*, że nastąpiło naruszenie artykułu 13 Konwencji;
4. *Uznaje*, że
 - (a) pozwane państwo ma wypłacić skarżącemu, w ciągu trzech miesięcy od dnia, w którym wyrok stanie się prawomocny zgodnie z artykułem 44 § 2 Konwencji, następujące kwoty, które będą przeliczone na polskie złote według kursu z dnia uregulowania należności:
 - (i) 11.000 EUR (jedenaście tysięcy euro) z tytułu szkód moralnych,
 - (ii) 1.500 EUR (tysiąc pięćset euro) z tytułu kosztów i wydatków,
 - (iii) wszelkie podatki, które mogą być pobrane od powyższych kwot;
 - (b) od wygaśnięcia powyższego trzymiesięcznego terminu do momentu uregulowania należności zwykłe odsetki będą płatne od tej sumy według marginalnej stopy procentowej Europejskiego Banku Centralnego, obowiązującej w okresie zwłoki, plus trzy punkty procentowe;
5. *Oddala* pozostałą część żądania skarżącego dotyczącego słusznego zadośćuczynienia.

Sporządzono w języku angielskim i obwieszczono pisemnie 25 listopada 2003 r., zgodnie z artykułem 77 § 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Michael O'BOYLE
Kancierz

Nicolas BRATZA
Przewodniczący